

פרשת לך לך

בראשית י"ב:א'-ג'

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמְּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ:
וְאָמַרְתָּ לְגוֹי גָּדוֹל וְאֶבְרָכְךָ וְאֶגְדַּלְתָּ שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה: וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ וּמִקְלָלְךָ אֶאֱרָב:
וְגִבַּרְכּוֹ בְּךָ כָּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֶרֶץ:

רש"י פסוק א'

לך לך – להנחתך ולטובתך. וסם אעשך לגוי גדול כאן אי אהה זוכה לבנים. ועוד שאודיע טבעך בעולם:

רש"י פסוק ב'

ואעשך לגוי גדול – לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה וממעטת את הממון וממעטת את השם לכך הוזקק לשלשה דרכות הללו שהצטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם (ס"א וזהו ואגדלה שמך הריני מוסיף אות על שמך שעד עכשיו שמך אברהם מכאן ואילך אברהם ואברהם עולה רמ"ח כנגד איבריו של אדם ברש"י יסן): **ואזכרך** – בממון. **ז"ר: והיה ברכה** – הדרכות נתונות בידך עד עכשיו היו בידי ברכתי לאדם ונח ומעכשיו אהה תזכך את אשר תחפוז. **ז"ר. ד"א** ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואזכרך זהו שאומרים להי יצחק ואגדלה שמך זהו שאומרים להי יעקב יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא זה: **מאלכך** – והלא כבר יאל משם עם אביו וזא עד לחזן אלא כך אמר לו התרחק עוד משם ולא מבית אביו: **אשר ארלך** – לא גלה לו הארץ מיד כדי לחצבה בעיניו ולתת לו שגר על כל דבור ודבור כיוצא בו (בראשית כב) את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק כיוצא בו (שם) על אחד ההרים אשר אומר אליך כיוצא בו (ויננה ג) וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך:

מדרש רבה בראשית פרשה לח פסקה יג

וימת הרן על פני תרח אביו רבי חייא בר בריה דרב אדא דיפו תרח עובד צלמים היה חד זמן נפיק לאתר הושיב לאברהם מוכר תחתיו הוה אתי בר אינש בעי דיזבן והוה א"ל בר כמה שנין את והוה א"ל בר חמשינן או שיתין והוה א"ל ווי ליה להווא גברא דהוה בר שיתין ובעי למסגד לבר יומי והוה מתבייש והולך לו חד זמן אתא חד איתתא טעינה בידה חדא פינג דסולת אמרה ליה הא לך קרב קודמיהון קם נסיב בוקלסא בידיה ותבריהון לכולהון פסיליא ויהב בוקלסא בידא דרבה דהוה ביניהון כיון דאתא אבוה א"ל מאן עביד להון כדין א"ל מה נכפר מינג אתת חדא איתתא טעינה לה חדא פינג דסולת ואמרת לי הא לך קריב קודמיהון קריבת לקדמיהון הוה דין אמר אנא איכול קדמאי ודין אמר אנא איכול קדמאי קם הדין רבה דהוה ביניהון נסב בוקלסא ותבריהון א"ל מה אתה מפלה בי וידעין אינון א"ל ולא ישמעו אוניך מה שפיך אומר נסביה ומסריה לנמרוד א"ל נסגוד לנורא א"ל אברהם ונסגוד למיא דמטפין נורא א"ל נמרוד נסגוד למיא א"ל אם כן נסגוד לעננא מיא א"ל נסגוד לעננא א"ל אם כן נסגוד לרוחא דמבדר עננא א"ל נסגוד לרוחא א"ל ונסגוד לבר אינשא דסביל רוחא א"ל מילין את משתעי אני איני משתחוה אלא לאור הרי אני משליכך בתוכו ויבא אלוה שאתה משתחוה לו ויצילך הימנו הוה תמן הרן קאים פלוג אמר מה נפשך אם נצח אברהם אנא אמר מן דאברהם אנא ואם נצח נמרוד אנא אמר דנמרוד אנא כיון שירד אברהם לכבשן האש וניצול אמרין ליה דמאן את אמר להון מן אברהם אנא נטלוהו והשליכוהו לאור ונחמרו בני מעיו ויצא ומת על פני תרח אביו הה"ד (שם יב) וימת הרן על פני תרח וגו':

רמב"ן שם

אל הארץ אשר אראך - היה נודד והולך מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, עד שבא אל ארץ כנען ואמר לו לזרעך אתן את הארץ הזאת, אז נתקיים "אל הארץ אשר אראך", ואז נתעכב וישב בה ומה שאמר ויצאו ללכת ארצה כנען, לא להתישב בה, כי עדיין לא ידע כי על הארץ ההיא נצטוו, אלא שאחזו צדיק דרכו דרך ארץ כנען, כי כן היה בדעתו ובדעת אביו גם מתחלה בצאתם מאור כשדים ומפני זה אמר ויהי כאשר התעו אותי אלקים מבית אבי (להלן כ יג), כי היה תועה כשה אובד:

ויתכן לומר כי אברהם מבראשונה ידע כי ארץ כנען היא נחלת ה' ובה יתן ה' חלקו, והאמין כי "אל הארץ אשר אראך" ירמוז לו על ארץ כנען, או על כולה, או על אחת מכל הארצות האל, ושם פניו אל כלל ארץ כנען, כי שם הארץ אשר יראנו באמת:

פרקי דרבי אליעזר פרק כו

הנס הרביעי מיום שנבראו שמים וארץ לא הביא הב"ה רעב בעולם אלא בימי אברהם ולא בכל הארצות אלא בארץ כנען לנסותו ולהורידו למצרים שנ' ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה

שפתי חיים בראשית עמ' קי"ג

הנה הנסיון של 'לך מארצך', וגם נסיון הגדול של העקידה היה ע"פ צווי ה', זה עצמו היקל אצלו את הנסיון, כאשר כל שאיפתו של אברהם לקיים ציוויי של השי"ת, אבל נסיון של אור כסדים שמסר נפשו למות עבוד אמונתו בה', עשה זאת רק עפ"י שכלו בלי צווי וגילוי מאת ה', לכאורה שזה היה נסיון קשה ביותר. ויש להבין מדוע לא פירטה התורה את נסיון זה, ורק הזכירה ברמיזה במילה "אור כשדים".

משנה אבות ה':ג'

עֲשֶׂה נְסִיוֹנוֹת נִתְּנָה אֲבִרָהּ אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם וְעַמֵּד בְּכֻלָּם, לְהוֹדִיעַ בָּמָה חֲבָתוֹ שֶׁל אֲבִרָהּ אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם:

רש"י

עשרה נסיונות. נתנסה א"ל מפורקים בפרקי ר"א וכולם יסדם רבי שמעון הגדול בקרוב"ץ למרת ה' כרופה תחלה בקש נמרוד להרגו ונחצא בקרקע י"ג שנה. שוב השליכו באור כסדים. והגלוהו מארץ מולדתו. והביא הקדוש ברוך הוא רעב בימיו. ונלקחה שרה בזית פרעה. וצאו המלכים והגלו את לוט בן אחיו. והראה לו בין הצתרים שעבוד ארבע מלכיות שימשלו בבניו. וזוהו למול את עצמו ואת בנו. ואמר לו לגרש ישמעאל בנו עם אמו. וזוהו לשחוט את יצחק בנו. הרי עשרה ולא הרהר אחר מדותיו ית' מרוב אהבתו.

רמב"ם פירוש המשניות שם

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו - העשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו כולם דבר הכתוב. הראשון הגרות באמרו יתברך לך לך מארצך וגו'. השני, הרעב אשר נמצא בארץ כנען בבואו שם והוא יעדו ואעשך לגוי גדול וזה נסיון גדול והוא אמרו ויהי רעב בארץ. והשלישי, חמס המצריים עליו בהלקח שרה לפרעה. והרביעי, הלחמו בד' מלכים. החמישי, לקחו הגר לאשה אחר שנואש מהוליד משרה. השישי, הוא המילה אשר צוה בה בימי הזקנה. השביעי, חמס מלך גרר עליו בלקחו שרה גם כן. השמיני, גרש הגר אחרי הבנות ממנה. התשיעי, הרחקת בנו ישמעאל והוא אמרו יתברך אל ירע בעיניך על הנער וגו', וכבר העיר הכתוב איך היה קשה בעיניו הדבר הזה באמרו וירע הדבר מאד בעיני אברהם אלא ששמר מצות הש"י וגרשם. העשירי, עקידת יצחק:

שפתי חיים שם

זאת ועוד, הרי נסיון אור כשדים היה מכח שכלו בלבד לפני שזכה להתגלות ה', שהרי התגלות ה' הראשונה לאברהם היה בברית בין הבתרים כאשר היה בן שבעים שנה, כי חשבון ארבע מאות שנה התחיל מלידת יצחק והרי כתוב שהיו במצרים ארבע מאות ושלושים שנה, אלא שמנין זה מתחיל מברית בין הבתרים. ולפי"ז בברית בין הבתרים היה אז אברהם בן שבעים שנה, וכאשר יצא מחנך כתוב "ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו

מחרן" א"כ נמצא לפ"ז שהתגלות ה' הראשונה לאברהם, היתה בברית בין הבתרים, כאשר היה אברהם בפעם הראשונה בא"י, מפני שרק בא"י חלה נבואה..

בראשית י"א:ל"א

וַיִּקְוֹז תַּרְוֹז אֶת אֲבָרָם בְּנֵוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן הָרָן בֶּן בְּנֵוֹ וְאֶת שְׂרִי כָלְתוֹ אִשָּׁת אֲבָרָם בְּנֵוֹ וַיֵּצְאוּ
אֹתָם מֵאוּר כְּשִׂדִּים לְלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:

ספורנו שם

ללכת ארצה כנען. שהיתה מוכנת אל גרם המעלות במושכלות והיתה רצויה מכל הארצות כאמרו ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה ולא הוזק אוירה בגשם המבול כאויר כל שאר הארצות כאמרו ולא גשמה ביום זעם. וכבר אמרו חז"ל אוירה של ארץ ישראל מחכים:

שפתי חיים שם

נמצא לפ"ז שאברהם הלך לא"י פעם ראשונה לפני שנצטווה מפני שידע מעלת א"י ברוחניות, ואז זכה לגילוי ה' בברית בין הבתרים. אמנם גילוי בפועל זכה בהיותו בן שבעים שנה, אולם כבר מגיל שלש בירר לעצמו ולאחרים את אמונת היחוד, רק עפ"י שכלו ועבד את ה' בלי התגלות מה'.

רמב"ם יד החזקה – הלכות עבודת כוכבים פרק א

(ג) כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמיה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו כי אי אפשר שיסבב את עצמו ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים והוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבוננתו הנכונה

שפתי חיים שם

כלומר הכיר את ה' רק ע"פ שכלו, זה לא היתה אצלו עבודה קלה, אלא בקושי רב, כי הרי היה צריך ללחום בשכלו נגד כל הסביבה, משפחתו וחכמי דורו, ונגד המלך נמרוד, שעליו כתוב גיבור ציד לפני ה', שמכיר את בוראו ומתכוין לימרוד בו.

משנה אבות ה':ב'

עֲשֶׂה דורות מאדם ועד נח, להודיע פמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאים עד שהביא עליהם את מי המבול. עֲשֶׂה דורות מנח ועד אברהם, להודיע פמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאים, עד שבא אברהם וקבל (עליו) שכר פלם:

רמב"ם שם

וידע שיש שם אלוך אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו וידע שכל העולם טועים ודבר שגרם להם לטעות זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות עד שאבד האמת מדעתם ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה ושיבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו

בראשית רבה פרשת נח פרשה לח סימן יג

יג [יא, כח] וימת הרן על פני תרח אביו, רבי חייא בר בריה דרב אדא דיפו תרח עובד צלמים היה, חד זמן נפיק לאתר, הושיב לאברהם מוכר תחתיו, הוה אתי בר אינש בעי דיזבן והוה א"ל בר כמה שגין את, והוה א"ל בר חמשינ או שיתין, והוה א"ל ווי ליה להווא גברא דהוה בר שיתין, ובעי למסגד לבר יומי, והוה מתבייש והולך לו, חד זמן אתא חד איתתא טעינה בידה

חדא פינג דסולת, אמרה ליה הא לך קרב קודמיהון, קם נסיב בוקלסא בידיה, ותבריהון לכולהון פסיליא, ויהב בוקלסא בידא דרבה דהוה ביניהון, כיון דאתא אבוה א"ל מאן עבד להון כדין, א"ל מה נכפר מינך אתת חדא איתתא טעינה לה חדא פינג דסולת, ואמרת לי הא לך קריב קודמיהון, קריבת לקדמיהון הוה דין אמר אנא איכול קדמאי, ודין אמר אנא איכול קדמאי, קם הדין רבה דהוה ביניהון נסב בוקלסא ותבריהון, א"ל מה אתה מפלה בי, וידעין אנון, א"ל ולא ישמעו אזניך מה שפיך אומר, נסביה ומסריה לנמרוד, א"ל נסגוד לנורא, א"ל אברהם ונסגוד למיא דמטפין נורא, א"ל נמרוד נסגוד למיא, א"ל אם כן נסגוד לעננא דטעין מיא, א"ל נסגוד לעננא א"ל אם כן נסגוד לרוחא דמבדר עננא, א"ל נסגוד לרוחא א"ל ונסגוד לבר אינשא דסביל רוחא, א"ל מילין את משתעי אני איני משתחוה אלא לאור, הרי אני משליכך בתוכו, ויבא אלוה שאתה משתחוה לו ויצילך הימנו, הוה תמן הרן קאים פלוג, אמר מה נפשך אם נצח אברהם אנא אמר מן דאברהם אנא ואם נצח נמרוד אנא אמר דנמרוד אנא, כיון שירד אברהם לכבשן האש וניצול, אמרין ליה דמאן את, אמר להון מן אברהם אנא, נטלוהו והשליכוהו לאור ונחמרו בני מעיו, ויצא ומת על פני תרח אביו, הה"ד (שם / בראשית / יא) וימת הרן על פני תרח

רמב"ם שם

ונעשה לו נס ויצא לחרן והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו וישב יצחק מלמד ומזהיר ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלויים אליו ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלמוד והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלויים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה' עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמותן חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות ומעולם לא עבד שבט לוי עבודת כוכבים וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן ומאהבת ה' אותנו ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו עשה משה רבינו רבן של כל הנביאים ושלחו כיון שנתנבא משה רבינו ובחר ה' ישראל לנחלה הכתירן במצות והודיעם דרך עבודתו ומה יהיה משפט עבודת כוכבים וכל הטועים אחריה.

שפתי חיים שם

כי התורה לא באה רק למעלה מהשכל וכל המכין עצמו במה שיכול, ובמה שיוכל להבין ולהשכיל בשכלו אז בא לכלל התורה שהיא למעלה מהשכל. ולכן כל הדברים והגבורות שפעל אברהם אבינו קודם שנגלה אליו מלך מלכי המלכים הקב"ה הכל היה בשכל ולא בציווי, אע"ג שאם לא היה בא לכלל השכלה כזו לא היה ראוי לקבלת התורה בציווי. ולא היה ראוי לגילוי ה', מ"מ כיון שלא היה רק בשכלו לא באה התורה רק ברמז, משא"כ העקידה היתה בציווי השי"ת ע"כ נאמרה פרשה שלמה...

... כל עבודת האמונה של אברהם עד נסיון של לך לך מארצך וכו' היתה עבודת אמונה של שכל, אך מכאן ואילך התחילה דרך חדשה בעבודת ה' של אברהם, עבודת האמונה למעלה משכל.

בראשית י"ב:ד'

וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כְּאִשְׁרַיִם הָבָר אֱלֹהֵי ה' וַיֵּלֶךְ אֹתוֹ לוֹטֹ וְאַבְרָם בֶּן זְרָחִי שְׂנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִצֹּרָר:

